

θῆ ἢ προσαζομένη τῆς Φιλοσοφίας διὰ τῆς Ψυχολογίας μεταρρυθμίσεις (α).

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟΝ.

ΤΡΙΤΗ ΠΕΡΙΟΧΗ.

Ἀπὸ Καντίου ἕως τῶν ἡμερῶν μας.

Κριτικὴ φιλοσοφία.

§. 370.

Μεταρρυθμίσεις τῆς φιλοσοφίας ἦτο ἀναγκαῖα, καὶ ἔγινε διὰ Φιλοσόφου εἰς πρώτης τάξεως, ὅς τις εἶχε πρὸ πολλοῦ προπαρασκευασθῆν εἰς οὐσιώδη αὐτῆς βελτίωσιν, ἡσυχάζων, ἀλλὰ πάντοτε λαμβάνων ζωηροτάτην μετοχὴν εἰς ὅλα τῆς Φιλοσοφίας τὰ πράγματα. Μανουήλ ΚΑΝΤΙΟΣ (γενν. τὴν 20. Ἀπριλίου 1724.) διδάσκαλος τῆς φιλοσοφίας εἰς Καϊνιγσβέργ (ὁπ. τὴν 22. Φεβρ. 1804.) ἦτο ὁ δεῦτερος Σωκράτης, ὅς τις ἔχε διὰ τοῦ φυσικοῦ ὑγιούς ἀνθρώπινου νοῦς, ἀλλὰ διὰ νέας κριτικῆς μεθόδου, ἣτις ὠδήγει εἰς γνῶσιν τῶν δυνάμεων καὶ ἀδυναμιῶν τοῦ ὄνθρωπου πνεύματος, ἐξώωσεν καὶ ἐχειραγώγησεν τὸ ἐξεταστικόν

(α) Revision der Philosophie von Chph. Meiners
Th. Göttingen und Gotha. 1772. 8.

πνεῦμα, καὶ ἔφερε τὸν Λόγον εἰς τὸν τῆς ἐπιστήμης δρόμον. Εἶχεν ὁ ἀνὴρ μεγάλα προτερήματα ἠνωμένα μὲ πλατυτάτας γνώσεις, τὰς ὁποίας ἐπιμελῶς ἀνέπτυξε καὶ ἐμόρφωσε καὶ ἐδυναμώσεν· ὁ ἠθικὸς καὶ θρησκευτικὸς χαρακτήρ του ἐμπόδιζε τὴν μονομερῆ φοράν τῆς θεωρίας, καὶ ἐδιώριζε τὸν χαρακτήρα τῆς ἐρεύνης του. Ἀυτῆσφι φιλαλήθεια, καὶ καθαρῶς ἠθικὰ φρονήματα συνεπλήρουσαν τὴν ζωσαν ἀρχὴν τοῦ φιλοσοφικοῦ πνεύματος, εἰς τὸ ὁποῖον εὐρίσκοντο ἠνωμένα εἰς ὑψηλὸν βαθμὸν τὸ ἀρχέτυπον, ἡ βασιμότης, καὶ ἡ ἀγχύνια. Ἐνήργησε δι' αὐτῶν θαυμασίαν τινα μεταβολήν, ἣτις δὲν κατωρθώθη χωρὶς ἀντίστασιν· καὶ χρόνον μὲν τινα διεκόπη καὶ ἐμποδίσθη, ἐξ ἀνάγκης δὲ θέλει δείξει ποτὲ τὰ μεγάλα τῆς ἀποτελείσματα.

§. 371. Διεγερθεὶς ἀπὸ τὸν Πυρρῶνισμόν τοῦ Ὀυμου διεύθυνε τὸ ὄμμα του εἰς τὴν διάφορον τύχην, τὴν ὁποίαν ἔπαθεν ὁ Λόγος εἰς τὴν Μαθηματικὴν καὶ Φιλοσοφίαν, καὶ ἐζήτησε νὰ εὕρῃ τὴν αἰτίαν. Ἡ ἐπιτασία καὶ ἡ ἐπίκρισις τῶν διαφόρων φιλοσοφικῶν συστημάτων ὠδήγησαν τὴν ἀγχύνιάν του νὰ σοχασθῇ, ὅτι πρὸ παντὸς ἄλλου ἔπρεπε νὰ ἀνερευνηθῇ τὸ δυνατόν ἐπιστημονικῆς τιμῆς γνώσεως, καὶ ὅτι πρὸς τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖα ἡ ἔρευνα τῶν διαφόρων πηγῶν τῶν γνώσεων, τῆς ἀρχῆς καὶ χρήσεώς των. Ἡ Φιλοσοφία καὶ ἡ Μαθηματικὴ εἶναι λογικαὶ ἐπιστῆμαι. Αἱ λογικαὶ γνώσεις διακρίνονται ἀπὸ τὰς ἐμπειρικὰς μὲ τὸν χαρακτήρα τῆς ἀναγκαιότητος καὶ καθολικότητος. Μὲ τὸ δυνατόν τῶν λογικῶν γνώσεων συνσχεῦται καὶ συγκαταπέπτει τὸ δυνατόν τῶν φιλοσοφικῶν γνώσεων, αἵτινες εἶναι διπλαῖ, συνθετικαὶ καὶ ἀναλυτικαί· αἱ τελευταῖαι ἐπισηρίζονται εἰς τὸν πρῶτον διανοητικὸν νόμον· ἀλλὰ τίς εἶναι

ἡ ὄρχη τῶν συνθετικῶν γνώσεων ἐκ τῶν προτέρων πρὸς διαφορὰν τῶν ἐμπειρικῶν, αἷτινες εἶναι ἐκ τῶν ὑσέρων; Μὸς ἐγγυᾶται τὴν ὑπαρξίν των ἢ Μαθηματικὴ, καὶ εἰς τὴν Μεταφυσικὴν τὸ ὄμμα τοῦ Λόγου πρὸς αὐτὰ ἀποβλέπει. Ἐπιστῆμη λοιπὸν ἐξετάζουσα τὸ δυνατόν τοιούτων γνώσεων καὶ τὴν τούτων ἀρχὴν καὶ χρῆσιν εἶναι ὀνογκαιολογία καὶ ἀξιολογωτάτη. Ὁ κἀντιος ἀφιέρωσεν εἰς ταύτην τὴν ἐξέτασιν τὸ μέγιστον τῆς ζωῆς του μέρος. Ἐγάραξε τὸν δρόμον διὰ γραμμικῆς ὀριζικῆς μετὰξὺ Φιλοσοφίας καὶ Μαθηματικῆς διὰ τῆς βαθυτάτης ἐρεῦνης τῶν γνωστικῶν δυνάμεων, ἐνῶ διὰ τῆς ἀγκυροῖας του συνέκαζεν, ὅτι αἱ ἐκ τῶν προτέρων συνθετικαὶ γνώσεις σκοποῦσι τὸ εἶδος τῶν γνώσεων, καὶ ἐμποροῦν νὰ εἶναι θεμελιωμέναι εἰς τὸν νόμον τῶν ἐν τῷ γινώσκῃν μερικῶν συνενεργουσῶν δυνάμεων. Διὰ νὰ εὖρη ἐντελῶς ταῦτα τὰ εἶδη τῶν γνώσεων κατὰ τὴν ὀδηγὸν ἀρχὴν τῆς ἀναγκαιότητος καὶ καθολικότητος· προβάλλει χημικὴν τινὰ τῶν γνώσεων ἀνάλυσιν, καὶ χωρίζει τὸ πραγματικῶς ἠνωμένον πρὸς βοήθειαν τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων. Ἡ παρατήρησις ἢ ἐπιστάσις καὶ ἢ ἀφοίρεισις τὸν ἔφραον εἰς ὑψηλοτέραν περιωπὴν πρὸς κατόπτεισιν τῶν πραγμάτων, καὶ τὸν διεφύλαξαν ἀπὸ τὰ μονομερῆ καὶ ὑποθετικά καὶ κατὰ τὸ δοκοῦν τῆς φαντασίας ἀναπλάσματα.

§. 372. Ἡ Θεωρητικὴ γνωστικὴ δύναμις συνίσταται ἐκ τῆς αἰσθήσεως καὶ τοῦ νοῦς, ἐκ τῆς Receptivität καὶ Spontaneität. Τὰ μὲν αἰσθήματα εἶναι ὕλη, Χρόνος δὲ καὶ Τόπος τὸ εἶδος τῆς αἰσθήσεως· ὁ νοῦς συνδέει τὴν διὰ τῆς αἰσθήσεως δεδομένην ὕλην καὶ κατασκευάζει ἰδέας καὶ κρίσεις· τὸ εἶδη τούτης τῆς συνδέσεως εἶναι αἱ Κατηγορίαι, ἐκ τῶν ὧν

ποιῶν ἠνωμένων μετὰ τὸ εἶδος τῆς ἐποπτείας ἐξέρχονται τὰ σχήματα καὶ οἱ πρώτιστοι τοῦ νοῦς κανόνες τῶν γνώσεων. Τὰ καθαρὰ εἶδη τῆς αἰσθήσεως καὶ τοῦ νοῦς εἶναι τὸ προσδιορίζον· ἡ δὲ δεδομένη ὕλη, τὸ προσδιοριζόμενον. Δὲν γνωρίζομεν κανὸν ἀντικείμενον, εἰμὴ καθὸ εἶναι δεδομένου διὰ τῆς παρατηρήσεως καὶ προσδιορίζον διὰ τῶν νόμων τῆς γνωστικῆς δυνάμεως. Δὲν γνωρίζομεν τίποτε καθ' ἑαυτὸ, ἄλλὰ μόνον φαινόμενα (Διαβατικὴ ἐννοηματικὴ δόξα)· ἡ γνώσις πραγματικῶν ἀντικειμένων εἶναι περιορισμένη ἀπὸ τὴν πείραν· αἱ δ' ἐκ τῶν προτέρων γνώσεις ἔχουσι ἀντικείμενα τὰς κατ' εἶδος συνθήκας, ἢ τὸ δυνατόν αὐτῶν. Μὲ ταύτην μόνον τὴν προϋπόθεσιν εἶναι συνθετικαὶ ἐκ τῶν προτέρων γνώσεις δυναταί· ὁξεία ἐρευνα καὶ διάκρισις τοῦ νοεῖν καὶ τοῦ γινώσκειν, ἀπὸ τῶν ὁποίων τὴν σύγχυσιν δύνανται νὰ γεννηθῶσι θομβωτικὰ φάσματα. Διάκρισις τοῦ Λόγου ἀπὸ τοῦ Νοῦν λογικῶς τε καὶ διαβατικῶς λαμβανομένου· ὁ Λόγος σπουδάζει περὶ ἀπολύτου ἐνάτητος καὶ συνδέσεως διὰ τῶν ιδεῶν, αἰτινες εἶναι τὰ εἶδη τῆς τοῦ λόγου ἐνεργείας. Γνώσις ἐξ ιδεῶν δὲν εἶναι δυνατὴ, διότι δὲν ὑπάρχει ἀντικείμενον αὐτῶν εἰς τὴν σφαῖραν τῆς πείρας μ' ἄλλου ὅτι ὁ Λόγος ἐκατέγινεν ἀνευδότης εἰς τὸ νὰ μάθῃ, Θεόν, Κόσμον, Ἀθανασίαν, καὶ Ἐλευθερίαν τῆς Ψυχῆς· ὁ Λόγος δὲν δύναται νὰ μεταχειρισθῇ κατασκευαστικῶς ταύτας τὰς ιδέας· διότι κατανατᾶ εἰς φαινομένην μάθησιν, καὶ εἰς ἀντιφάσεων συνύφασμα, καθὼς ἀποδεικνύει καθαρῶς ἡ Κριτικὴ τῶν ἀποδείξεων τῆς οὐσίας καὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, τῶν ὁρίων τοῦ κόσμου καὶ τῆς τούτου ἀρχῆς, καὶ τὸ ἐναίτιον, τῆς διαίρετότητος ἢ ἀπλότητος τῶν σωμάτων, τῆς ἀνάγκης ἢ τοῦ συμβεβηκότος, τῆς αἰτιολογίας, καὶ τῆς

τοῦ Θεοῦ ὑπάρξεως· ὁ Λόγος οὔτε νὰ ἀποδείξῃ οὔτε νὰ ἀρνηθῆ δύναται τὴν ὑπαρξιν ὑπὲρ αἰσθησιν ἀντικειμένων, εἰς τὰ ὅποια ἀντιπροσώπων αὐταὶ αἰδέαι. Διὰ τὸν θεωρητικὸν λοιπὸν Λόγον εἶναι δυνατὴ μόνον κανονικὴ τις χρῆσις τῶν ἰδεῶν πρὸς ἐξάπλωσιν τῶν πραγματικῶν γνώσεων.

§. 373. Δὲν εἶναι ὁμῶς θεωρητικὸς μόνον ὁ Λόγος ἀλλὰ καὶ πρακτικὸς εἰς προσδιορισμὸν τῆς θελήσεως διὰ τῶν ἰδεῶν τοῦ καθήκοντος καὶ τῶ δικαιώματος. Ἡ ἐξήγησις τῆς ἰδέας τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς ἀγαθῆς θελήσεως, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκει ἡ κοινὸς λόγος τὴν ἐξοχὸν ἀξίαν τῆς ἀνθρωπότητος, μᾶς φέρει εἰς τὸ νὰ ἀποδεχθῶμεν πρακτικὸς γνώσεις ἐκ τῶν προτέρων, εἰς τὰς ὁποίας δὲν προσδιορίζεται *Τί εἶναι*, ἀλλὰ *Τί πρέπει νὰ εἶναι*. Ὁ πρακτικὸς λόγος εἶναι αὐτόνομος, προσδιορίζει τὸ εἶδος τῆς θελήσεως, καὶ προϋποθέτει ἀναγκαίαν συνθήκην τὴν ἐλευθερίαν· ὁ ἠθικὸς νόμος παρόρησιάζεται εἰς ἐμπειρικῶς προσδιοριστὴν θέλησιν ὡς ἀπόλυτος ἀρχηγὸς καὶ προσάξει ἐδῶ δι' αὐστηρᾶς ἀναγκαιότητος καθολικὴν νομιμότητα ὡς καθολικὸν κανόνα πάσης ἐλλόγου θελήσεως, καὶ οὕτω προσδιορίζει τὸν ἐξοχὸν καὶ ἀπόλυτον σκοπὸν καὶ τὰ ἐλατήρια, τὸ ὅποιον δὲν εἶναι αἰσθημα παθολογικόν, ἀλλὰ τιμὴ τοῦ νόμου. Ἡ ἠθικότης δὲν εἶναι εὐδαιμονία· ἀλλὰ δίδει τὴν ἀξιοσύνην εἰς ὑπόδοχὴν τῆς εὐδαιμονίας. Αἱ ἰδέαι ἐλευθερίας, ἀθανασίας καὶ θεότητος λαμβάνουν διὰ τοῦ πρακτικοῦ λόγου ἐπὶ τῆς ἠθικῆς συνδῆς σημασίαν καὶ βεβαιότητα ὅχι διὰ γνώσιν θεωρητικὴν, ὅλλὰ διὰ πρακτικὴν τινα λογικὴν πίσιν. Εἰς προσδιορισμὸν τοῦ ἐξοχου ἀγαθοῦ, καθὼς ὀλικοῦ σκοποῦ τῆς λογικῆς οὐσίας, ἀναφαίνεται ἡ ἁρμονία τῆς αἰ-

αθητικῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἡ ἁρμονία τοῦ πρακτικοῦ καὶ θεωρητικοῦ λόγου μετ' ἐνέργειαν.

§. 374. Ἡ θεωρητικὴ γνώσις ἐπισηροζομένη εἰς τὴν ιδέαν τῆς φύσεως, καὶ ἡ πρακτικὴ ἐπισηροζομένη εἰς τὴν τῆς ἐλευθερίας ιδέαν, εἶναι δύο ἀπ' ἀλλήλων δι' ἀρχῶν ἀποχωρισμέναι σφαῖραι. Μεταξὺ δὲ τῶν δύο τούτων καὶ τῶν κατ' αὐτὰς ἀντικειμένων φύσεως καὶ ἐλευθερίας, τὰ ὅποια εἶναι ἀνεξηγήτως ἠνωμένα εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἐνεργεῖ ἡ κριτικὴ δύναμις ἁρμονίαν ὅχι διὰ γνώσιν, ἀλλὰ δι' ἐπισησίαν ἐφ' ὅλης τῆς φύσεως διὰ τῆς αὐτῆς προσειδιαζούσης ἀρχῆς τῆς Σκοπιμότητος, ἣτις δὲν εἶναι ἐκ τοῦ ἀντικειμένου, ἀλλὰ μόνου ἐκ τοῦ ὑποκειμένου. Ἡ κριτικὴ δύναμις ὑποτάσσει τὸ μερικὸν εἰς τὸ καθόλου· καὶ εἶναι μέρος μὲν ὑποτάσσουσα, μέρος δὲ ἐπισηατοῦσα· ἡ δευτέρα ὑποτάσσει εἰς τὴν φύσιν τὴν ιδέαν νοῦς κατὰ τινα ἐκ τοῦ ὑποκειμένου ἀρχὴν πρὸς ἀνεμπόδιστον ἐξάπλωσιν τῆς τοῦ νοῦς χρήσεως, καὶ ἡ βεβαίωσις τῆς ἀρχῆς τοῦ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν εἶναι συνδεδεμένη μετ' αὐτοῦ τοῦ νοῦς εὐαρέσειαν. Κατὰ δὲ τοῦτου τὸν τρόπον γεννᾶται ἡ αἰσθητικὴ τῆς φύσεως παρατήρησις κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς κατ' εἶδος σκοπιμότητος, ἢ ἐκ τοῦ καλοῦ καὶ ὑψηλοῦ εὐαρέσειαι καὶ ἡ τελεολογικὴ παρατήρησις τῆς φύσεως μετ' τὴν ἀρχὴν τῆς καθ' ἑλὴν σκοπιμότητος. Ἡ δὲ παρατήρησις τῆς ὀργανικῆς φύσεως, τὴν ὁποίαν ἄλλως δὲν δυνάμεθα νὰ νοήσωμεν, εἰμὴ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐσωτερικῆς σκοπιμότητος, μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὸ νὰ εἰκάσωμεν ἔσχατον τινα σκοπὸν τοῦ κόσμου διὰ τινος ὑπὲρ αἰσθησιν πνεύματος, τὸ ὁποῖον εἶδε βεβαίωτητα εἰς τὰς πρακτικὰς μας γνώσεις (Φυσικοθηλιακοθεολογία).

§. 375. Παρεκτός δὲ τῆς Κριτικῆς ὅλων τῶν γνωστικῶν δυνάμεων πρὸς βνήθειαν διαβατικῆς τινος Φιλοσοφίας, ἤγουν τῆς ἀναπτυσσούσης δι' ἐρεύνης τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος τὰς ἀρχάς, αἵτινες ὑπόκεινται εἰς πᾶσαν χρῆσιν τοῦ Λόγου ὡς βῆσις τοῦ δυνατοῦ τῆς καὶ ἀποτελούσης ἐυτεῦθεν τελειότητι ἐπίσημον σύστημα, ἐξεπόνησεν ὁ Κάντιος καὶ ἄλλα μέρη τοῦ αὐτοῦ συστήματος μετὰ τὸ προσδιορίζον του ἀρχέτυπον, καὶ μετὰ τὴν χωριστὴν ὀξύνοϊαν καὶ ἀγγέλιον του, αἰὶν τὴν Μεταφυσικὴν τῆς φύσεως, τὴν Μεταφυσικὴν τῶν ἠθῶν· εἶπε δὲ πολλὰ καλὰ καὶ ἀξόλογα εἰς μερικάς του τινὰς πραγματείας Περί Θεητικείας, Ἀνθρωπολογίας, Παιδαγωγίας, καὶ μερικῶν ἄλλων ἀντικειμένων.

§. 376. Ἡ κριτικὴ Φιλοσοφία ἐπιμένει εἰς τὸ ἐκ τῆς συνειδήσεως διδόμενον, προσπαθεῖ να εὖρη δι' ἀναλύσεως ὅχι τῶν ἰστέων, ὅλλα τῶν ψυχικῶν δυνάμεων τὰς ἐμμένους ἀρχάς τῆς γνώσεως, να προσδιορίσῃ τὴν χρῆσιν των, καὶ να ἐκμετρήσῃ ὅλας τὰς γνωστικὰς δυνάμεις κατ' εἶδος. Ἐξυψώνει τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ἄλλα καὶ τὸ κρατεῖ εἰς ὅρια διὰ τῆς ἐκμετρήσεως τῶν δυνάμεών του. Ἐνώ διὰ τῶν γνωστικῶν δυνάμεων προσδιορίζει τὴν περιοχὴν τῶν γνωστῶν ἀντικειμένων, καὶ εἰς τὸν πρακτικὸν λόγον ἀποδίδει τὸ πρωτεῖον ὑπεράνω τοῦ θεωρητικοῦ (ἐπειδὴ αἱ μὲν ἠθικαὶ πράξεις εἶναι καθολικαὶ καὶ ἀπόλυτοι, αἱ δὲ θεωρίαι εἶναι ὑπὸ συνθήκας τοῦ λόγου· καὶ λοιπὸν ἡ σοφία εἶναι ὁ ὕψιστος τοῦ λόγου σκοπός), περιορίζει τὸν Δογματισμὸν, καὶ τὴν Θεωρίαν, καὶ τὴν ἄμετρον κλίσιν τοῦ να θέλωμεν ὅλα να ἀποδείξωμεν, καὶ τὴν ματαίαν σπουδὴν εἰς λογικὰς γνώσεις, ἐξορίζει τὸν μυσικισμὸν, ἀναχαιτίζει τὸν Πυρρῶνισμὸν, θεμελιώνει καὶ περιορίζει τὴν ἐπικράτειαν τῆς μαθησεως καὶ τῆς

πίσεως. Είναι ἡ κλεις ὄλων τῶν διαμαχομένων συστημάτων· διδάσκει νὰ διακρίνωμεν καὶ νὰ ἐκτιμῶμεν τὴν ὀργάνην, τὴν τάσιν, τὸ ἐσραλημένον καὶ τὸ μονομερές εἰς ὅλα, καθὼς καὶ τὸ ἀληθές καὶ ὀρθόν. Περιέχει ζῶσαν τινα ἀρχὴν καὶ ζώπυρον εἰς τὸ νὰ διεγείρωμεν, καὶ νὰ ἐνδυναμόνωμεν τὴν ἀγάπην τῆς βασιμῆς φιλοσοφικῆς ἐρεῦνης. Ἡ Φιλοσοφία ἀπέκτησε δι' αὐτῆς σερραὺν καὶ ἀσφαλῆ βάσιν εἰς τὴν ἀμετάβλητον φύσιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος· δείχνει τὸ ἀρχιτεκτονικὸν αὐτῆς σχέδιον εἰς τὸν Λόγον, καὶ παριστάνει τὰς ἀρχὰς εἰς τὸ νὰ διακρίνῃνται τὰ μέρη της, καὶ ἀποδίδει εἰς καθέν αὐτῶν τὴν προσανήκουσαν ἀρχὴν καὶ ἐπικράτειον, καὶ συνδέει πάλιν ὅλα τὰ μέρη εἰς ἀρμονικοῦ ὅλου συναπάρτισιν. Καμμίαν ἀνθρωπίνην θεωρίαν καὶ πληροφορίαν δὲν ἐνοχλεῖ, προσάζει ὅμως εἰς πᾶσαν μίαν διὰ τῆς κρίσεως τοῦ ἀνήκουτα τόπου καὶ βαθμοῦ της.

§. 377. Ἡ δημοσίευσις τῶν συγγραμμάτων τοῦ Καντίου κατ' ἀρχὰς μὲν δὲν ἐπροξένησε καμμίαν κίνησιν· ἔταν δὲ δευθύνη εἰς αὐτὰ ἡ προσοχή, ἐγεννήθη σφοδρὰ ταραχὴ διὰ τὸ ἀσυνήθιστον φαινόμενον ὡς πρὸς τὴν ὕλην καὶ τὸν σκοπὸν. Οἱ πλείους τῶν φιλοσόφων τῆς Γερμανίας ἰφαστρίασαν κατὰ τῆς νέας Φιλοσοφίας, ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο πάραυτα νὰ τὴν καταλάβωσι διὰ τὴν νέαν της θεωρίαν, καὶ διὰ τὴν ἰδίαν αὐτῆς ἐνοματολογίαν· παρεξηγήσεις ἦσαν ἀναπόφευκται· τινὲς μὲν τὴν ἐνόμισαν ἀπατηλὴν διὰ τὸ φάσμα τῆς νεότητος καὶ ψευκτὴν· ἄλλοι δὲ, ἀληθινῶς μὲν νέαν, ὅλλα κινδυνώδη καὶ βλαβεράν, ἐπειδὴ εἶναι τάχα σύστημα ἐννοηματικῆς δόξης, ἣτις πειράζει τὴν πραγματικὴν γνῶσιν καὶ τὴν λογικὴν πληροφορίαν περὶ ὑπάρξεως Θεοῦ καὶ ἀθανασίας ψυχῆς, καὶ ἐπομένως ἀτιφέρεται εἰς

τὰ ἰερά τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐφάνησαν παντοδαποὶ ἔλεγχοι καὶ ἀναιρέσεις σεβασμίων ἀνδρῶν. (Μευδελοῦν, Ἰακώβις, Ἐβεράρδος, Φέδερος, Βεῖσχαόουπτ, Φλάττιος, Σέλλιος, Τειδεμάννος, Πλάτνερος, Γάρβιος, Σβάβιος, Ἐρδερος κτ.), ἀλλὰ καὶ ἐμπαθῶν, οἷος ὁ Στάτληρος· καὶ ἐμποδίσθη ἡ παράδοσις τῆς ἐκ πολλὰ πανεπιστήμια.

§. 378. Μ' ὅλας τὰς δυσκολίας καὶ τοὺς πολέμους ἐξηπλόνετο πάντοτε περισσότερον εἰς τὴν Γερμανίαν ἢ κριτικὴ φιλοσοφία. Πολλοὶ φιλόσοφοι ἐκ καθαρᾶς τῆς ἀληθείας ἀγάπης καὶ πληροφορίας ἐκηρύχθησαν φίλοι τῆς· καὶ ἐκλείσθησαν ἀγωνιζόμενοι ὄχι μόνον ὑπὲρ αὐτῆς μὲ ἐρμηνευτικὰ καὶ ὑπερασπτικὰ συγγράμματα, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ αὐτῆς τῆς Φιλοσοφίας ἐν γένει, καθὼς Σχούλτσιος, Ἐρτσιοι, Σμίδ (ἀπ. 1812.), Ἰάκωβος, Ρεινόλδος, Σαλομών, Μαϊμών, Σνέλλιος, Μελλίνοσ καὶ λ. Ἐσχηματίσθη πολυπληθεστάτη σχολὴ Κόντιανῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων φυσικῶς ἦσαν καὶ ἄνθρωποι ἀσθενεῖς, μονομερεῖς, χωρὶς ἰδίας τῶν δυνάμεις, μιμούμενοι, καὶ εἰς τοὺς τύπους τῆς νέας Φιλοσοφίας ὀρκιζόμενοι· ἀλλὰ γενικῶς διὰ τῆς νέας Φιλοσοφίας προῆλθε καὶ νέα αἰσθησις, καὶ νέα ἀγάπη πρὸς τελειοποίησιν τῆς Φιλοσοφίας. Αἱ δεξιώταται κεφαλαὶ ὠφελήθησαν ἀπὸ τὰς ὀρχὰς τῆς κριτικῆς φιλοσοφίας διὰ νὰ ἐρευνήσωσι καὶ νὰ ἐπεξεργασθῶσι βασίμως καὶ συστηματικῶς καὶ ἐν γένει τοὺς ἰδιαιτέρους κλάδους τῆς Φιλοσοφίας καὶ ἐν μέρει. μάλιστα δὲ νὰ περιλάσσωσι καὶ νὰ ἐκθέσωσιν ἀσφαλῶς τὰς διδασκτικὰς μεθόδους. Ἡ Λογικὴ χρεώσεται πολλὰ εἰς Ὀφφβάυρον, Μάσσον, Σμέδον, Κεισεβέτερον, Κρύγιον, Φρεῖστον.

Ἡ Μεταφυσικὴ, εἰς Ἰάκωβον, Κρύγιον, Σμίδου.
 Ἡ Ἠθικὴ εἰς Σμίδου, Ἰάκωβον, Τειφτρύκιον,
 Εὐδεῖρρέχιον, Σταῦδλινον. Τὸ φυσικὸν δικαίωμα,
 εἰς Ουφελίνδιον, Σμίδου, Εὐδεῖρρέχιον,
 Ἰάκωβον, Μάσσου, Οφφβάϋρον, Τειφ-
 τρύκιον, Φεϋερβάχον, Γρόσσου, Ἐρρί-
 κίου, Βρύκνερον. Τὰ θρησκευτικὰ, εἰς Εὐδεῖρ-
 ρέχιον, Σμίδου, Ἰάκωβον, Μύλλερον. Τειφ-
 τρύκιον. Ἡ Αἰσθητικὴ, εἰς Εὐδεῖρρέχιον, Ευσίγγε-
 ρου, Δελβρύκκιον. Ἡ Ψυχολογία, εἰς Σμίδου,
 Ἰάκωβον, Μάσσου, Οφφβάϋρον. Ἡ παι-
 δαγωγία, εἰς Ευσίγγερον, Νειμέϋρον, Σβάρ-
 τσιου. Ἡ ἐνεργητικὴ ἐπίρροια τῆς νέας Φιλοσοφίας οὐ-
 δείχθη εἰς ὅλους τοὺς ἐπιστημονικοὺς κλάδους τοὺς κατὰ
 τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον συνδεδεμένους μὲ τὴν Φιλοσοφίαν.
 Καὶ αἱ ἐναντιότης τὴν ἐδικαιολόγουν τῶρα περισσοτέρου.
 Εἰς πᾶσαν Γερμανικὴν Ἀκαδημίαν ἐδιδάσκετο ἡ Καντιανὴ
 φιλοσοφία. Εἰς Γαλλίαν καὶ Ἀγγλίαν, μ' ὅλους τοὺς ἀγύ-
 νας ζηλιωτῶν τῆς τινῶν, ὀλίγην εὐρηκεν εἰσόδου, περισσο-
 τέραν ὅμως εἰς Ὀλλανδίαν καὶ τὰς Ἀρκτικητέρας χώρας.
 Αἱ δὲ βλαβεραὶ ἐνεργεαί τῆς, ἢ καταφρόνησις τῶν ἐμπει-
 ρικῶν γνώσεων καὶ τὸ μινυμερές, ἦσαν ἀναπόφευκτα ἀπο-
 τελεσματα τῆς ἐξαπλώσεώς τῆς.

§. 379. Ὀλίγον χρόνον διήρκεσεν ἡ νίκη τῆς Κρι-
 τικῆς Φιλοσοφίας. Εἶχε γὰρ πολεμήσῃ μὲ πολλὰς πατριὰς
 καὶ διαφόρους θεωρίας. Αἱ παντοδαπαὶ ἀμφιβολίαι τῆς, μ'
 ὅλου ὅτι ἐπελήθησαν, ἐγέννησαν πρόληψιν τινα κατὰ τῆς
 ὀρθότητος τῶν ἀρχῶν καὶ τῆς παρασάσεώς τῆς. Ἐφαίνετο
 εἰς τινὰς διαμάχη κατὰ τοῦ ὑγινοῦς ἀνθρώπου νοός, ἔπει-

δὴ εἶναι ἐννοηματικὴ δόξα, εἰς ἄλλους, ὅτι ἔμενεν εἰς τὸ μέσον τοῦ δρόμου. Ἄλλοι τὴν ἐνόμισαν ἀτελή, ὅτι ἐδιαίρει, ἀλλὰ δὲν ἤγινε πόλιν, διαφοροὺς γνωστικὰς ἀρχὰς παρέσανε συντεταγμένας, ἀλλὰ δὲν τὰς παρήγευ ἀπὸ μίαν πρώτην. Κατὰ τὴν κρίσιν ἄλλων, τόσων ὀλίγου ἀνηρέθη ὁ Πυθῶνισμός, ὥς ἐπαρρησιάζετο μᾶλλον μὲ νίον δύναμιν. Πολλοὶ Ὀπαδοί τῆς μὲ ὄσκεπον αὐτῆς ἐφαρμογῆν, ἢ μὲ ὑπερβολικὰς ἐλπίδας τῶν μεγίστων ἐνεργειῶν τῆς τὴν ἔφερον εἰς ἀνυποληψίαν. Ἡ νέα θεωρία, τὴν ἐποίαν παρέσανε, ὁ ὀριστικὸς προσδιορισμὸς τῆς γνώσεως καὶ μαθήσεως, τὸν ὁποῖον ἐδίδασκευ, ἦσαν πολλὰ νέα καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ τὰ καταλάβωσιν εὐθύς· ἦσαν πολλὰ ἐναντία εἰς τὴν ὀρμὴν τῆς θεωρίας, καὶ δὲν ἠδύνατο ὁ λόγος εὐθύς νὰ καθυπεβάλη ἑσμενος εἰς αὐτὴν τὰ μαθήματά του. Ἐδωκε λοιπὸν ἡ κριτικὴ Φιλοσοφία ἀφορμὴν εἰς παντοδαπὰ δόγματα, ἐνῶ οἱ μὲν ἐσπούδασαν νὰ ἐξαναφανερώσωσι πάλιν τὰ παλαιὰ δογματικὰ συστήματα· ἄλλοι δὲ, νὰ ἀναβιβάσωσι καὶ αὐτὴν τὴν κριτικὴν Φιλοσοφίαν εἰς τὸ ἀνώτατον σημεῖον τῆς ἐπιστήμης· καὶ νὰ τὴν ἀναδείξωσι σύστημα τῆς ἀπολύτου γνώσεως, εἰς τὸ ὁποῖον μόνον τὸν δρόμον ἔδειξε καὶ τὸν θεμίλιον καθυπέβαλεν ὁ κίαντιος, καὶ διὰ τοῦ ἀπολύτου νὰ φθάσωσιν εἰς τὸν ὑπατὸν τῆς γνώσεως βαθμὸν, ὅπου ταυτίζονται τὸ εἶναι καὶ τὸ γινώσκειν καὶ ὅλα τῆς ἐπιστάσεως τὰ ἀντικείμενα. Ἀποκατεστάθη λοιπὸν κατὰ μικρὸν πάλιν Δογματικὴ ἢ Κριτικὴ Φιλοσοφία. Ἐγεννήθησαν πάλιν διάφορα συστήματα, ἐνῶ ἠλπιζα· νὰ γνωρίσωσι καὶ νὰ ἐπιτύχωσι τὸ ἀπόλυτον οἱ μὲν δι' ἐποπτείας, οἱ δὲ διὰ νοήσεως, καὶ οἱ μὲν διὰ γνώσεως, οἱ δὲ διὰ πίστεως· Ἄπ' ἄλλου δὲ μέρους ἔπρεπε τόσων πλείον νὰ διερεθισθῇ

ὁ Πυρρώνισμός, ὅσω περισσότερον ἢ νέα Φιλοσοφία ἀνελάμβανε κυριώτερον χαρακτήρα τὴν ἀποδεικτικὴν γνῶσιν. Ἐξήλθον λοιπὸν ἀπὸ τὴν Κριτικὴν σχολὴν νέα Δογματικὰ καὶ Πυρρῶνικὰ δοκίμια.

§. 380. Τὸν τόνον τοῦτον ἔδωκεν Κάρλος Λεονάρδος Ρεϊνόλδος. Ἀφ' οὗ δι' ἐπιπόνου μελέτης ἐπληροφόρηθη τὴν ἀλήθειαν τῆς Κριτικῆς φιλοσοφίας, καὶ ἐκτόρρωσε τὸ ἀναλυτικὸν προτέρημά του, ἐπίστευσε ὅτι εἰάν ἐγένετο κοινὴ, ἔθελεν ἐνατενίσαι εἰς αὐτὴν τὸν λόγον γενικῆς τινος εἰρήνης τῶν Φιλοσόφων, καὶ παντὸς ἀγαθοῦ τῆς ἀνθρωπότητος· ἀλλ' αἱ πολυπληθεῖς ἀμφέγνυαι, τὰς ὁποίας εἶχε γεννήσειν, ἐσάθησαν ἐμπόδια τῆς ὡραίας ἐκείνης ἐλπίδος, καὶ τὸν ὠδήγησαν εἰς τὴν ἀνέχουσαν ἐξωτερικῆς τινος ἀρχῆς, διὰ τῆς ὁποίας ἔπρεπε τὸ γενικῶς κύριον νὰ ἀναδειχθῆ καὶ πραγματικῶς τοιοῦτο. Ἐξήγησε μὲν ὁ Κιάντιος τὰς γνωστικὰς δυνάμεις, δὲν ἐξέτασε δὲ τὰς ὀντελιπτικὰς· καὶ ἐπειδὴ πᾶσα γνῶσις σύγκειται ἐξ ὀντελήψεων, καὶ αἱ ἴδιαι αὐτῶν μορφαὶ πρέπει νὰ προσδιορισθῶσι διὰ τῆς καθολικῆς μορφῆς τοῦ ἀντιλαμβάνεσθαι· διὰ τοῦτο ἔλειπε ἀπὸ τὴν κριτικὴν Φιλοσοφίαν ἀρχὴ γενικὴ καὶ σχετικῶς διδασκαλία ἐξ αὐτῆς παραγομένη, ἥτις νὰ εἶναι κοινὴ βᾶσις τῆς Λογικῆς καὶ τῆς Μεταφυσικῆς, καὶ τῆς Κριτικῆς τοῦ λόγου. Ἐπέσρωσε λοιπὸν τὴν τῆς συνειδήσεως ἀρχὴν «Εἰς τὴν συνείδησιν διακρίνεται ἡ ἀντίληψις ἀπὸ τὸ ἀντιληπτὸν καὶ ἀπὸ τὸ ἀντιλαμβάνου, καὶ σρέφεται καὶ εἰς τὰ δύο.» ὡς τὴν πρώτην ἐκείνην ἀρχὴν· καὶ ἐπροσπάθει διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἰδέας τῆς ἀντιλήψεως καὶ τῶν αὐτῆς μορφῶν, πλήθους καὶ μονάδος, νὰ παρᾶξῃ τοὺς νόμους καὶ τὰς ἰδιότητας τῶν.

ἀντιληπτικῶν καὶ γνωσικῶν δυνάμεων, καὶ ἐν γένει ὅλα τὰ πορίσματα τῆς Κριτικῆς τοῦ Λόγου· καὶ οὕτως ἡ Κριτικὴ Φιλοσοφία λαβοῦσα διὰ τῶν ἀντιληπτικῶν δυνάμεων συστηματικὴν ἐνότητα καὶ συνάρτησιν ἐφύνη ὅτι εὐκόλυνε τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ πορίσματά της. Ἦτο μὲν λαμπρὸν καὶ ἀξιόλογον τὸ φαινόμενον, ἀλλ' ὅχι ὅσον ἐσοχάσθη ὁ εὐρέτης. Ἡ θεωρία αὕτη κατεπολεμήθη ἀπὸ πολλοῦς γραμματισμένους, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸν συγγραφέα τοῦ Δινησιδίου. Μετὰ πολλὰς ἐντεῦθεν προελθούσας ἐριδας καὶ πολλὰς δοκιμασθείσας ἐπεξεργασίας τοῦ συστήματος, τὸ παραιτήσε τελευταῖον ὁ ἀρχηγός του, καὶ τὸ παρέδωκε πρῶτον μὲν εἰς τὸν Φίχτερον, ἔπειτα δὲ εἰς τὸν Βαρδίλιον.

§. 381. Ἰάκωβος Σιγισμουῦνδος Βάκκιος, ἀνὴρ ὀξύρους, ἀκροατῆς τοῦ Καντίου, ἐδοκίμασε νὰ εὐκολύνῃ τὴν Θεωρίαν τοῦ κριτικοῦ συστήματος δι' ἀπροσπάσματος τινὸς ἀπὸ τὰ Καντιακὰ συγγράμματα. Τὸ οὐσιωδέστερον μέρος τῆς Κριτικῆς εἶναι τὸ ἀρχικῶς ἀντιλαμβάνεσθαι· ἀλλὰ μὴ ἔχων ἐκφραστικὴν δύναμιν, τὸ ἐσκοτίσεν ἀντὶ νὰ τὸ φωτίσῃ· καὶ ἤρχισεν ἀπὸ τὰ πορίσματα, παραιτήσας τὰ εἰς τοῦτο φέροντα μέσα, ἤγρουν τῆς ἀνάλυσις τῶν γνωσικῶν δυνάμεων. Ἐνῶ δὲ ἀνῆγε τὰ πάντα εἰς τὴν ἐνότητα τοῦ νοῦς, καὶ ἀπέδειχνεν ὅτι ὁ νοῦς δ' ἂ τῶν ἰδεῶν τοῦ μεγέθους γεννᾷ τόπον, καὶ χρόνον, ἔστησεν ἀναπόδεικτον τινὰ διαφορὰν ἐποπτείας καὶ νοήσεως, καὶ προητοίμασε τὸν ὑπερβατικὸν ἰδανισμόν.

§. 382. Πολὺ περισσότερον θόρυβον ἔκαμεν Ἰω. Γοττλεῖδος Φίχτερος (γενν. 1762 τὴν 19. Μαΐου, ἀπ. 1814, τὴν 29. Ἰαννουαρίου), δοκιμάσας νὰ ἐξυψώσῃ τὴν Κριτικὴν Φιλοσοφίαν εἰς ἐναργῆ ἐπιστήμην, νὰ ἐξολοθρεύσῃ

ὅλας τὰς ἀμφιβολίας, καὶ μὲ ἐν κτύπημα νὰ κατακρημύ-
 σῃ τὸν Πυρρῶνισμόν, τὸν ὁποῖον ἐπροσπάθουν νὰ κάμωσι
 κύριον καὶ ἄλλοι καὶ μάλιστα ὁ Αἰνῆσιδημος καὶ ὁ
 Σαλ. Μαίμων· διωρισθεὶς ἀπὸ τὴν δόξαν τοῦ συγ-
 γραμματὸς του ἐπιγραφομένου, κριτικὴ πάσης ἀπο-
 καλύψεως, καὶ ἀπὸ τὸ παράδειγμα τῆς θεωρίας τῶν
 ἀντιληπτικῶν δυνάμεων, ἐπροσπάθησεν ἀρχετύπως καὶ μὲ
 βραθεῖαν ὀξύνοϊαν καὶ μεγάλην τοῦ πνεύματος δραστηριότη-
 τα νὰ συντάξῃ σύστημα, τὸ ὁποῖον ἀνέπτυσσε ἀπὸ μίαν
 πρώτην ἀρχὴν καὶ τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος ὁπάσης γνώσεως,
 παρίστανε τὴν εἰς τὸ κριτικὸν σύστημα ἀναμεμιγμένην ἐνότη-
 τα, καὶ ἀνέπαυε τὸν Λόγον ὡς πρὸς τὸ δυσχερέστατον πρό-
 βλημα· Πῶς συνέχονται αἱ ἐννοιαί μας μὲ
 τὰ ἀντικείμενα. Ἐντεῦθεν ἐγεννήθη ἡ ἐπιστημονικὴ
 του διδασκαλία, εἰς τὴν ὁποῖαν δὲν προὔποτιθενται ὡς δι-
 δομένα οὔτε ἡ συνείδησις, οὔτε τὰ ἀντικείμενα, οὔτε ἡ
 μορφή, οὔτε τὸ εἶδος τῶν γνώσεων, ἀλλὰ πρῶτον γεννῶν-
 ται δι' ἐνεργείας τινος τοῦ Ἐγῶ, καὶ ἔπειτα καταλαμβάνου-
 νται διὰ τῆς ἐπιστάσεως. Ἦρχισεν ὅχι ἀπὸ ἀνάλυσιν τῶν
 γνωστικῶν δυνάμεων, ὡς ὁ Κάντιος, οὔδ' ἀπὸ ἀρχικόν τι
 ἔργον τῆς συνειδήσεως, ὡς ὁ Ρεϊνόλδος, ὄλλ' ἀπὸ ἀρχι-
 κήν τινα τοῦ ὑποκειμένου ἐνέργειαν, διὰ τῆς ὁποίας κατα-
 σκευάζεται καὶ αὐτὴ ἡ συνείδησις, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ἀπό-
 λυτον ἐλευθέραν καὶ ἀναγκαίαν ἐνέργειαν τοῦ Ἐγῶ· Τὸ
 Ἐγῶ εἶμαι Ἐγῶ (A=A) ἢ τὸ Ἐγῶ θέτω τὸ
 Ἐγῶ ἀπολύτως, εἶναι ἡ καθ' ἑαυτὴν βεβαία ἀρχὴ
 τῆς φιλοσοφίας καὶ πάσης μαθήσεως. Τὸ ἐγῶ θέτει ἐξ
 ἐναντίας ἑαυτοῦ ἐν τι οὐκεγῶ (ἀντικείμενον), ἐπισταεῖ εἰς
 ἑαυτὸ ὡς τὸ ἀπολύτως ἐνεργῶν, καὶ εὐρίσκεται ἢ ὡς πε-

ριωρισμένου ἐπὶ τοῦ οὐκεγὼ (θεωρητικὸν ἐγὼ) ἢ
 προσδιορίζου τὸ οὐκεγὼ (ἀπολύτως ἐλεύθερον,
 πρακτικὸν ἐγὼ). Ἐντεῦθεν ἐκπηγάζουσιν ἡ θεωρη-
 τικὴ Φιλοσοφία, τῆς ὁποίας τὸ κυριώτερον πρόβλημα εἶναι
 ἡ ἐξήγησις τῆς συνεχείας τῶν ἐννοιῶν μας μετὰ τὰ ἀντικειμέ-
 να, ἡ ἔνωσις τῆς ἐννοηματικῆς μετὰ τὴν πραγματικὴν δόξαν
 καὶ ἡ πρακτικὴ Φιλοσοφία, ἣτις εἶναι ἐξήγησις τοῦ ἔγ-
 ἴως ἀπολύτως ἐλευθέρου, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ
 προσκόμματος τοῦ περιορισμοῦ τῆς ἐνεργείας τοῦ διὰ τοῦ
 οὐκεγὼ, διὰ τὴν ἐξηγητῆ ἔντεῦθεν ἡ ἐλευθερία μετὰ τὴν φυσ-
 σικὴν ἀνάγκην. Ὁ κυριώτερος σοχισμὸς τοῦ Φιχτέρου εἶ-
 ναι οὗτος. Τὸ ἐγὼ εἶναι ἀπόλυτος ἐνεργεια· πᾶν ὅ,τι εἶ-
 ναι πραγματικῶς ἔξω τοῦ ἔγ-
 ἴως, εἶναι γέννημα τοῦ ἔγ-
 ἴως διὰ θέσεως, ἀντιθέσεως, καὶ παραθέσεως. Τὸ ἔγ-
 ἴως εἶναι ὑποκειμεναντικείμενον (Subjectobjectum) (ὑπερ-
 βατικὸς ἰδανισμὸς). Τὸ σύστημα τοῦτο περιέχει μεγίστην ἐ-
 νότητα· καὶ ἀφανίζει μὲν πολλὰς δυσκολίας, γεννᾷ δὲ ἄλλ-
 λας. Θέλει μὲν νὰ ἐξηγήσῃ τὰ πάντα, καὶ δὲν ἐξηγεῖ τί-
 ποτε, ἀλλὰ διὰ φαινομένης τινος διαβατικῆς ἐπαγωγῆς κα-
 ταφεύγει εἰς τυραννίαν καὶ κυκλικὰς ἐρμηνείας καὶ μένουν
 ἀνεπίλυτα τὰ ζητήματα. Διὰ τὸ ἐγὼ πρέπει νὰ
 ἀντιθέτῃ τὸ οὐκεγὼ· καὶ πῶς τοῦτο δύναται νὰ
 εἶναι πρόσκομμα τῆς ἀπολύτου ἐνεργείας ἐκείνου, πῶς ἐκ
 μόνων ἐννοιῶν ἐκπηγάζει τὸ φαινόμενον τῆς ἐκ τοῦ ἀντι-
 κειμένου πραγματικότητος. Εἰς ταύτην τὴν ἐννοηματικὴν
 δόξαν φαίνεται ἡ εἰς ὑπερβολὴν προαχθεῖσα θεωρία, εἰς
 τὸν ὁποῖον ἀφανίζει καὶ ἑαυτὴν καὶ πᾶσαν μάθησιν καὶ
 πράξιν.

§. 383. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπιστημονικῆς διδασκα-

λίας ἐπροσπάθησεν ὁ Φίχτερος νὰ ζηρήξῃ καί τινα φιλοσο-
 φικὰ μαθήματα, οἷον τὴν Ἠθικὴν καὶ τὸ φυσικὸν Δικαίω-
 μα· καὶ τὰ δύο περιέχουσιν ἀρχετύπους καὶ παραδόξους
 γνώσας μὲ λαμπροὺς σοφισμοὺς κατὰ φαινομένην συνέ-
 χειαν, καὶ συναποτελοῦσι σύστημα, τὸ ὁποῖον δὲν ἐπιστηρί-
 ζεται εἰς ἀκράδαντον βᾶσιν. Ἀφ' οὗ ἀφανίζει διὰ τῆς ἐν-
 νομαστικῆς δόξης τὴν πληροφορίαν περὶ τοῦ ἐκ τοῦ ἄντι-
 κειμένου κόσμου, καὶ ἀφίνει ὑπολοίπον μόνον ἐν σύστημα
 ψελοῦν εἰκόνων, προσπαθεῖ νὰ ἐμπεδώσῃ διὰ τοῦ συνεδότητος
 τὴν πίσυν τῆς πραγματικότητος τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου καὶ
 διαταγῆν αὐτοῦ γινομένην ἀπὸ τὸν πρῶτον, ἀνεξάρτητον,
 νοητῶν κόσμων, καὶ τὸ δυνατὸν τῆς ἐλευθερίας καὶ πράξεως
 τινος σκοπίμου. Τὸ δὲ φυσικὸν Δικαίωμα, τὸ ὁποῖον πραγ-
 ματεύεται ὡς ἐπιστήμην παντάπασιν ἀνεξόρτητον ἀπὸ τὴν
 Ἠθικὴν, ἐρμηνεύει ὡς σχετικὸν δικαίωμα, ἢ ἀμειψαίαν ἐν-
 ἔργειαν ἐλευθέρων ὄντων, καὶ τὸ παριστάνει ὡς ἀναγκοῦν
 συνθήκην τῆς αὐτοσυνειδήσεως. Ὁ ἄνθρωπος γνωρίζει τὴν
 ἑαυτοῦ ὡς λογικὸν ὄν, ἐνῶ γνωρίζει ἄλλους τοιοῦτους,
 καὶ διὰ τῆς ἐκείνων ἐλευθερίας περιορίζει τὴν ἰδικήν του.
 Τὸν μέγιστον θόρον δὲν ἔκαμε τοῦ Φίχτερου ἡ θρησκευτικὴ
 ἰδέα, ἐπειδὴ ἐκλαμβάνει τὸν Θεὸν ὡς ἠθικὴν διαταγὴν,
 εἰς τὴν ὁποῖαν φθάνει τὸ Ἐγὼ διὰ συνειδήσεως, ὅτι εἶναι
 δεδεδειμένη ἢ ἐλευθέρα του ἐνέργεια διὰ τινος ἐσωτερικοῦ,
 ἤγουν διὰ τῆς ἰδέας τοῦ καθήκοντος, διὰ τοῦ ἀπολύτως
 προέπουτος. Ἐνῶ τὸ Ἐγὼ προσπαθεῖ νὰ κάμῃ πράγμα τὸ
 καθήκον, προσπαθεῖ ἐνταυτῷ νὰ καταλάβῃ καὶ ἠθικὴν τὴν
 τοῦ κόσμου διαταγὴν, καὶ οὕτω πλησιάζει εἰς τὸν Θεόν,
 καὶ λαμβάνει τὴν ζωὴν, ἣτις ἔρχεται ἀπὸ τὸν Θεόν. Πε-
 ρὶ εὐδαιμονίας δὲν γίνεται ἐδῶ λόγος· ὁ Θεὸς εἶναι ἀκατα-

νήτος καθὸ οὐσία, ἣτις παριστάνεται ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ. Τοῦτο ἐξελήφθη ὡς ἀθεία, καὶ ἐπέφερεν εἰς τὸν Φίχτερον ἀηδεῖς περιστάσεις, τῶν ὁποίων οὐκ ἦτο ἄξιος.

§. 384. Ἡ ἐπιστημονικὴ διδασκαλία ἔκαμε πολὺν κρότου· εὐρήκεν ἔπαινον καὶ ψόγον· εἶχεν ὅμως τὴν κριτικὴν τύχην παντὸς συστήματος, καὶ δὲν ἠδυνήθη, μὴ ὕλην τὸν ὑψηλὸν καὶ σεβασμίου λόγου της, νὰ βεβαιωθῇ ὡς ἡ μόνη τὸ κίον ἐγκύσια Φιλοσοφία· καὶ ὁ Φίχτερος αὐτὸς ἐδοκίμασε μὲν ἀφόρους παραστάσεις νὰ γείνη καταληπτὸς εἰς τοὺς φιλοσοφούντας· ἀλλὰ καὶ μετέβαλε τὴν θεωρίαν του εἰς μέρη τινὰ, οἷον, μεταξύ τῶν ἄλλων, εἰς τὸ περὶ σχέσεως τοῦ συστήματός του πρὸς τὴν τοῦ Λόγου Κριτικὴν, περὶ τοῦ Πῶς νὰ συλλαβώμεν κατὰ συνείδησιν τὴν ὀργικὴν τοῦ Ἐγῶ ἐνέργειαν· καὶ πρῶτον μὲν τὸ ἐδοκίμασε διὰ τῶν διανοητικῶν κινήσεων· ἔπειτα, διὰ νεοεραῶς τινος ἐποπτείας· ἀλλὰ ἡ ἐπαισητοτάτη διαφορά τῆς νέας παρὰ τὴν πρῆτην ἐπιστημονικὴν διδασκαλίαν εἶναι, ὅτι ἐκεῖ μὲν εἶναι πραγματικὴ, ἐδῶ δὲ ἐννοηματικὴ· ἐδῶ μὲν ὀρχεται ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν τοῦ Ἐγῶ ὡς τὸ μόνον πραγματικόν· ἐκεῖ δὲ ἀπὸ τὸ ἀπόλυτον Θεῖον εἶναι, τὸ μόνον πραγματικόν, τὸ ὁποῖον ὀποκαλύπτεται δι' εἰκόνων, καὶ οὕτω συλλαμβάνεται κατὰ συνείδησιν. Εἰς ταύτην τὴν μεταβολὴν φαίνεται καὶ ἡ Φίχτερου καὶ ἡ Σχελλίγγου φιλοσοφία ὅτι μετέχου ἀπὸ θρησκευτικῆν σημασίαν.

§. 385. Ἀφ' οὗ ὁ Φίχτερος ἔκαμε τὸ δοκίμιον νὰ κατοσκευάσῃ ἐννοηματικῶς καὶ κατ' εἶδος καὶ καθ' ὕλην τὴν γυνῶσιν, ἠθέλησεν ὁ Σχελλίγγος νὰ δώσῃ εἰς τὴν τοιαύτην Φιλοσοφίαν ὑψηλοτέρου τινα δυνάμιν, ἐνῶ ἔβολεν εἰς τὴν ὀρχὴν τοῦ συστήματός του ὄχι τὸ Ἐγῶ ὡς ὑποκειμεναυτικεῖμενον, ἀλλὰ τὴν ἀπόλυτον Θεότητα, καὶ ἀπειτόλα